

Forfatter: Gyllembourg-Ehrensverd, T. C.

Titel: Drøm og Virkelighed

Citation: Gyllembourg-Ehrensverd, T. C.: "Drøm og Virkelighed", i Gyllembourg-Ehrensverd, T. C.: *Drøm og Virkelighed*, udg. af Anni Broue ; Anne-Marie Mai , Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, i samarbejde med Nyt Dansk Litteraturselskab, cop. 1986, s. 233. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-gyllem14val-shoot-idm139726067972992/facsimile.pdf> (tilgået 24. april 2024)

Anvendt udgave: Drøm og Virkelighed

Hverdagshistoriernes forfatter

Thomasine Christine Gyllembourg (1773-1856) blev forfatter i en sen alder. Først som 53-årig udgiver hun i 1827 anonymt sin første fortælling, *Familien Polonius*. Et langt liv i det københavnske borgerskab og to ægteskaber havde hun bag sig, da hun bestemte sig for at hjælpe sin søn, Johan Ludvig Heiberg, med et litterært bidrag til hans nye tidsskrift, *Kjøbenhavns flyvende Post*. Successen lod ikke vente på sig. Thomasine Gyllembourg blev en gevinst for tidsskriftet. Det faldt i det københavnske læserpublikums smag at se sig selv, sit familieliv og sine dagligstuer sat i centrum i hverdagshistorierne.

«... alle mine Noveller ere sande Hverdagshistorier. De bære Præget af den Jord, hvoraf de ere udsprungne. De ere Frugter af Livet, ikke af Lærdom og dybe Studier,» – skriver Thomasine Gyllembourg i 1834 og benytter samtidig lejligheden til at fremhæve, at hun tillægger det huslige liv og de individuelle forhold den allerstørste betydning. Familielivet afgør, om et menneske er lykkeligt eller ulykkeligt. I en tidsalder, hvor adskillelsen mellem privatliv, arbejdsliv og offentligt liv for alvor begynder at gøre sig gældende, pointerer Thomasine Gyllembourg, at det intime og nære familieforhold er den vigtigste livssfære. Man mærker, hvorledes den intimfamilie, som stadig består i vores egen tid, er ved at finde sin udformning hos det københavnske borgerskab.

Netop i dette borgerskab lever Thomasine Gyllembourg sit liv og finder sit litterære stof. Hun er født og opvokset i Nyhavn som den ældste datter af stadsmægler og dispachør Johan Buntzen i hans andet ægteskab. Hendes moder dør tidligt, og allerede som 15-årig forlover Thomasine sig med den da 30-årige Peter Andreas Heiberg, der er hendes og hendes søstres sproglærer. 7. maj 1790 bliver de gift på Skydebanen og indretter deres første hjem i Østergade.

Peter Andreas Heiberg er en af tidens kendte skribenter, satiriker og kritiker af encvælden, en borgerlig rationalist, der benytter sit fremragende vid til at afsløre datidens korruption, fremmedsnobberi

og adelsprivilegium. Da han gifter sig med Thomasine Buntzen, er han allerede i fuld gang med at offentliggøre sit satiriske værk *Rigsda-
lersedlens Hændelser*, hvori han retter sit skyts mod alle former for
uuelighed, snyderi og despotisme i embedsførelser og samfundsliv.

Begunstiget i Struensees trykkefrihedsreskript fra 1770, der trods
store indskrænkninger stadig spiller en rolle frem til slutningen af
1790'erne, kan Heiberg fremføre sin kritik. Han er en populær skik-
kelse i datidens klubber, som er hjemsteder for borgerlig debat og
kulturelt liv. Heiberg bidrager med lejlighedsviser og satirer, som
Indtogvisen fra 1790 med det berømte vers:

Ordener hænger man paa Idioter,
Stierner og Baand man kun Adelen gier,
Men om de Mallinger, Suhmer og Rother,
Man ei eet Ord i Aviserne seer.
Dog har man Hierne,
Kan man jo gierne
Undvære Orden og Stierne.

Heiberg blev idømt en multt på 150 Rdlr. for *Indtogvisen*. Han er
meget produktiv i 1790'erne; han indvikler sig i utallige fejder, skær-
per sin samfundssatire og må tage imod mange multtstraffe, som
hans velhavende svigerfader ofte hjælper ham med at betale.

Det heibergske hjem bliver et livligt mødested for politisk ligesin-
dede, ikke mindst i 1793, da den franske republiks udsendinge i han-
delsøjemed besøger København og indbydes hos Heiberg. I 1798
indfinder den svenske friherre Carl Frederik Ehrensvärd sig hos fa-
milien. Han er under sin moders navn, Gyllemborg eller Gyllem-
bourg, som han ændrer det til, kommet til København som politisk
flygtning. I 1792 blev han fradømt liv, ære og gods for sin viden om
anslaget mod Gustav III på Stockholms Slot. Straffen ændres imidler-
tid til landsforvisning, og efter ophold i Holsten, Tyskland og Frank-
rig rejser Gyllembourg til København for at studere landøkonomi.

1798 lider Heiberg nederlag, da han forbigås ved besættelsen af
notarius publicus-embedet. Han indvikler sig i en lang offentlig fejde
med sin konkurrent, opgiver al forsigtighed og publicerer i skriftet
For Sandhed sin hidtil skrappeste samfundssatire, *Sproggranskning*, der
er udformet som en ordbog med afslørende definitioner. Mens Hei-

berg er engageret i sin politiske kamp, forelsker Thomasine og Gyllembourg sig i hinanden. Både i Heibergs offentlige liv og i hans private forhold er dramatiske begivenheder i vente. Den første indtræffer juleaften 1799, da det forkyndes for Heiberg, at han forvises af Kongens riger og lande. Behændigt skaffer enevælden sig af med sin kritiker ved hjælp af en ny trykkefrihedslov, der har tilbagevirkende kraft og er beregnet på at standse især Heibergs kritik. År 1800 forlader Heiberg under tumult og folkelige sympatitilkendegivelser København. Han rejser til Paris, hvor han i september 1801 modtager Thomasines »lettre remarquable«, et brev, hvori hun fortæller ham om sin kærlighed til Gyllembourg og beder om skilsmisse.

Den kolige, rationelle Heiberg reagerer med et heftigt følelsesudbrud. Hans kærlighed til Thomasine flammer op med romantisk styrke. Aldrig har hun været ham mere dyrebar end nu, da han er ved at miste hende. Hans svarbrev til Thomasine veksler mellem glødende kærligheds erklæringer og regulære trusler. Rationalisten Heibergs brev til sin hustru er et romantisk dokument om kærligheden som en åbenbaring. Men intet hjælper, hverken Heibergs brev eller hans udfordring af Gyllembourg til duel. Thomasine ændrer ikke sin beslutning, selv om den medfører, at hun må leve adskilt fra sin og Heibergs søn, Johan Ludvig, født 1791.

Den offentlige skandale og den i datiden højt usædvanlige skilsmisse anfægter ikke Thomasines følelser for Gyllembourg. Hun gifter sig med ham i 1801 og lever sammen med ham på gården Ruhe-dal, der nedbrænder 1806; derefter slår ægteparret sig ned i København. Gyllembourg dør i 1815.

I forbindelse med Johan Ludvig Heibergs ophold hos sin fader i Paris i 1820'erne tager Thomasine Gyllembourg og Heiberg igen kontakt med hinanden. Forsoningsfuldt brevvexler de med hinanden til Heibergs død i 1841.

Forfatter bliver Thomasine Gyllembourg som nævnt på sin søns opfordring. I sit litterære testamente til ham beskriver hun konflikten mellem sit digterkald og »det kvindelige Kald«, mellem »Forfatterens mandlige Bane« og den »kvindelige Beskedenhed«. Hun opfatter næsten sin forfattervirksomhed som en fornærmelse mod den kvindelige beskedenhed og trøster sig ved at tænke på, at hun først og fremmest har været »Moder«. Det er som et »elskende og trofast« kvindeligt væsen, hun håber at blive husket. Den romantiske tidsalder og

den efterromantiske periode, Thomasine Gyllembourg lever i, tillægger kun det kvindelige køn inspirerende og indirekte opgaver i forhold til kunsten og litteraturen. Museen og digtermoderen er disse tiders litterære kvinderoletter. På Bakkehuset forsoner Kamma Rahbek romantikkens forskellige generationer og giver den unge H.C. Andersen digternavnet, mens Friederike Brun i mere eksotiske omgivelser i sit palæ i Bredgade og på sit landsted Sophienholm lytter til unge genier og berømte udenlandske digtergæster. Mens disse kvinder nøjes med at vise deres skabende evner i personlige dokumenter, erindringsbøger og breve, arbejder Thomasine Gyllembourg med en egentlig skønlitterær genre, novellen, som hun giver sin personlige udformning.

Thomasine Gyllembourg holder strengt fast ved sin anonymitet, selv om det efterhånden bliver offentligheden bekendt, hvem der er forfatteren til hverdagshistorierne. Hendes værker får et stort læserpublikum, tidens vigtigste litterære skikkelser, Poul Martin Møller og Søren Kierkegaard, har øje for kvaliteterne i hendes værker.

I 1836 anmelder Poul Møller i *Maaedsskrift for Litteratur* Thomasine Gyllembourgs *Ekstrememe*, som han roser og fremhæver i forhold til tidens øvrige litteratur, der efter hans opfattelse er endt i romantisk plagiat og i nihilistisk virkelighedsforvrængning. I *Ekstrememe* finder han både en virkelighedskildring og en kunstnerisk, ideel harmoni. Thomasine Gyllembourg gør i praksis, hvad Poul Møller selv tilstræber.

Søren Kierkegaards anmeldelse af *To Tidsaldre* fra 1845 var oprindeligt bestemt for *Nordisk Litteraturlidende*, men Kierkegaard valgte at publicere den selvstændigt. Anmeldelsen er en lille afhandling om hverdagshistorierne og deres publikum og en indgående analyse af *To Tidsaldre*. Kierkegaard fremhæver især, at forfatteren har en gennemført og konsekvent livsholdning, der viser sig som en holdning til stoffet. Præcist og tankevækkende anskueliggør forfatteren den moderne tids konflikter og menneskelige nivellering. *To Tidsaldre* giver Kierkegaard lejlighed til at reflektere over sin egen tidsalder og det pres, tidsalderen øver på det enkelte menneskes personlighed.

Thomasine Gyllembourgs hverdagshistorier modtages oftest velvilligt i offentligheden, selv om en enkelt anonym røst kritiserer hendes kvindefigurer og hendes forsvar for skilsmisse i novellen *Ægtestand* fra 1835.

Hendes forfatterskab, der første gang udgives samlet som 12 bde noveller og småskrifter i 1849-50, bliver til, mens hun bor hos Johan Ludvig og Johanne Luise Heiberg. Marstrands maleri af familien fra 1870 viser en intim familiescene, hvor Thomasine Gyllembourg læser op af sine værker. Men Johanne Luise Heibergs erindringer sætter indirekte et spørgsmålstegn ved idyllen i dette hjem.

Fra mandens vildveje til kvindens gode hjem Om *Drøm og Virkelighed*, 1833

Johan Ludvig Heiberg udgav 1833-34 tre bind noveller af Thomasine Gyllembourg. Efter hverdagshistoriernes succes i *Kjøbenhavns flyvende Post* var det naturligt at udgive dem i bogform, og i Bind I af værket medtog Johan Ludvig Heiberg en hidtil ikke offentliggjort novelle, *Drøm og Virkelighed*.

Drøm og Virkelighed er en jeg-fortælling, hvor den unge mand Julius fortæller om sine ungdomsårs kærligheds- og familieliv, og det er ikke nogen kedelig historie.

Elegant lægger Thomasine Gyllembourg ud med at lade læseren møde Julius på vej hjem til sin onkel fra et besøg hos sin kæreste, tjenestepigen Lise i Nyhavn. I decembermørke og storm strider Julius sig tværs over Kongens Nytorv. Nyhavns uhygge og den slukkede og lukkede by er en udmærket kulisse for Julius' bekymrede sind. Hele den indledende beskrivelse angiver, at Julius ikke færdes i sin by, som en ung borger bør gøre det. Han er ude i et tvivlsomt ærinde. Hans forhold til Lise er socialt problematisk og ukendt for hans onkel, og Julius har tilmed på denne mørke aften fået at vide, at Lise må forlade sin stilling, fordi hun er gravid.

Over ganske få sider lykkes det forfatterinden at opridses Julius' konflikt og via hans færden igennem de for mange læsere så kendte gader at illustrere, at konflikten kommer til at gribe ind i hele hans liv.

Julius er efter sin faders død blevet optaget i sin onkels hus. Han har studeret sprog og jura med henblik på at skulle indtræde i onklens velfungerende advokatforretning. Vejen for hans fremgang i det kø-